

तक्ता क्र.१ झाडाच्या वयानुसार खतांच्या मात्रा

झाडाचे वय (वर्षे)	शेणखत (किलो)	नत्र (ग्रॅम)	स्फुरद (ग्रॅम)	पालाश (ग्रॅम)
१	०५	२५	२५	२५
२	१०	५०	५०
३	१५	१००	१००	१००
४	२०	१००	१००	१००
५	२५	२००	१००	१००
६	२५	३००	१५०	१५०
७	३०	४००	२००	२००
८	३०	५००	२५०	२००
९	३०-४०	६००	३००	३००
१० वर्षांनंतर	४०-५०	७००	३५०	३५०

आवळा रोपाच्या लागवडीनंतर पावसाळ्यात पाणी देण्याची आवश्यकता नसते. आवळ्याची नवीन लागवड केल्यानंतर पहिले दोन-तीन वर्षे उन्हाळ्यात १५ दिवसांच्या अंतराने पाणी द्यावे. मात्र फळधारणेच्या काळात १५ दिवसांच्या अंतराने पाणी दिल्यास आवळ्याच्या फळांचे उत्पादन वाढते व फळांचा आकार मोठा होतो.

उत्पादन : कोरडवाहू आवळा फळ पिकाच्या लागवडीमुळे शेतकऱ्यांना कुठल्याही परिस्थितीत हमखास कमी अधिक उत्पन्न मिळते. कोरडवाहू जमिनीत जातीनुसार प्रती झाडापासून ५० ते ६० किलो फळे तसेच प्रती हेक्टरी २५ ते ३० टनापर्यंत उत्पादन होते. १० वर्षांपुढील पूर्ण वाढलेल्या झाडापासून १०० किलो प्रतिझाड उत्पादन मिळते. फळपिकांच्या चांगल्या वाढीसाठी व उत्पादनासाठी रासायनिक व सेंद्रिय खताचा नियमित पुरवठा केल्यास उत्पादनात वाढ होऊन अधिक आर्थिक मिळकत होते. फळझाडांच्या वयानुसार खतांची गरज वाढत जाते त्यानुसार खताचे व्यवस्थापन केल्यास फळांची प्रत व उत्पादन क्षमता वाढण्यास मदत होते.

अधिक माहितीसाठी
प्रमुख शास्त्रज्ञ

अखिल भारतीय समन्वयित कोरडवाहू शेती संशोधन प्रकल्प
डॉ. पं.दे.कृ.वि., अकोला दुरध्वनी क्र : ०७२४-२२५८५६९ यांचेशी संपर्क साधावा.

घडीपत्रिका : डॉ. पं.दे.कृ.वि./प्रका/१०४०/२०१७

कोरडवाहू फळपिक : आवळाचे खत व्यवस्थापन

डॉ. विजय गाभणे
डॉ. महेंद्र नागदेवे

डॉ. प्रदीप डामरे
श्री. राजेश पातोडे

अखिल भारतीय समन्वयित
कोरडवाहू शेती संशोधन प्रकल्प

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला

कोरडवाहू फळपीक : आवळ्याचे खत व्यवस्थापन

आवळा (*Embllica officinalis*) जीवनसत्व सी भरपूर प्रमाणात असणारे तसेच लोह, ब जीवनसत्व, इतर खनिजद्रव्ये व तंतूमय पदार्थासोबत आयुर्वेदिक गुणवत्ता असणारे कोरडवाहू फळपीक आहे. जगामधे भारत हा आवळा क्षेत्र व उत्पादनात प्रथम क्रमांकावर असून उत्तरप्रदेश, हिमाचलप्रदेश, गुजरात, राजस्थान, आंध्रप्रदेश, कर्नाटक, तामिळनाडु इत्यादी राज्यात मोठ्या प्रमाणात लावल्या जातो. महाराष्ट्रात सह्याद्री, सातपुडा, अजिंठा, वेरूळ तसेच मेळघाट, चिखलदरा, चंद्रपूर, मेहकर, बुलढाणा, माहूर, माथेरानच्या डोंगराळ भागात आवळा वृक्ष नैसर्गिकरित्या वाढताना आढळतात.

आवळा या फळपिकाची लागवड करण्याकडे विदर्भातील तसेच पश्चिम महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांचा कल वाढत आहे, कारण आवळा हे फळ औषधीयुक्त व आयुर्वेदिक दृष्टीने अत्यंत महत्वाचे फळपिक आहे व तसेच हे पिक आरोग्य दृष्ट्या, धार्मिकदृष्ट्या व आर्थिकदृष्ट्या खूप महत्वाचे असून हे फळपिक शेतीपूरक व्यवसायाला उपयुक्त असून आर्थिक स्तोत्रात वाढ करण्यास मदत करते. आवळा हे फळपिक अतिशय पोष्टिक असून अपचन, पित्त व त्वचेचे विकार, मधुमेह, केसाचे आरोग्य इत्यादीवर उपयोगी आहे. आवळ्यापासून विविध प्रक्रियायुक्त पदार्थ तयार करता येत असल्यामुळे त्याच बरोबर आर्थिक दृष्ट्या व रोजगार निर्मितीसाठी फायदेशीर असल्यामुळे शेतकऱ्यांचा कल आवळा लागवड करण्यासाठी दिवसेंदिवस वाढत आहे. त्यामुळे आवळा या फळझाडाचे उत्पादन व फळझाडाची प्रत चांगली राहण्यासाठी योग्य प्रकारे खत व्यवस्थापन केल्यास निश्चितच फायदा होऊ शकतो.

हवा व जमीन : आवळा हे समशीतोष्ण कटिबंधातील फळझाड आहे. उष्ण व कोरड्या हवामानात हे फळ पिक चांगले येते. उन्हाळ्यात जास्त तापमानात व हिवाळ्यात अति थंडी झाडांना चांगले मानवते. आवळा फळझाड अवर्षणप्रवण भागासाठी वरदान आहे, कारण हे फळझाड ४५ अंश सेल्सिअस उच्च तापमानात तसेच हिवाळ्यात थंडीत १० अंश सेल्सिअस पर्यंत कमी तापमानात चांगलेच वाढते. काळ्या सुपीक तसेच पोयट्याच्या मुरमाड जमिनीत आवळा चांगला येतो. जमिनीचा सामू ७.१ ते ९ असलेल्या जमिनीत तसेच क्षारयुक्त जमिनीत सुद्धा आवळा येऊ शकतो. आवळा लागवडीसाठी हलकी ते मध्यम व चांगला निचरा असणारी जमीन चांगली असते. परंतु पाण्याचा निचरा न होणाऱ्या भारी जमिनीत आवळा लागवड करू नये.

आवळ्याच्या जाती : कांचन, कृष्णा, बनारसी, चकैय्या, नरेंद्र-६, नरेंद्र-७, नरेंद्र-१०, आनंद-१, आनंद -२, एन.ए.-६, एन.ए.-७, एन.ए.-९, गुजरात नीलम-१ इत्यादी जातीची लागवड केली जाऊ शकते. कोरडवाहू पडीक जमिनीमध्ये आवळ्याच्या चकैय्या, कांचन या जाती उत्तम प्रकारे तग धरू शकतात.

आवळा लागवड : आवळ्याची साधारणपणे जुलै ते ऑगस्ट दरम्यान लागवड केली जाते. काळी व भारी जमीन असल्यास दोन झाडातील अन्तर १० X १० किंवा ८ X ८, मध्यम जमिनीत ७ X ७ व हलक्या जमिनीत ६ X ६ मीटर अंतरावर लागवड करावी. लागवड करण्यापूर्वी २ X २ फुट आकाराचे खड्डे करून खड्डे १५ दिवसांनी माती अधिक १० किलो शेणखत अधिक १ किलो सुपर फॉस्फेट व १०० ग्राम लिंडेन पावडर प्रती खड्ड्याप्रमाणे मिसळून भरून घावे. पावसाच्या दिवसातच आवळ्याची लागवड फायदेशीर ठरते.

अभिवृद्धी प्रकार : डोळे भरून थेट कलम पध्दतीने, दाब कलम व बियांपासून कलमे तयार करता येतात.

वळण व छाटणी : आवळा झाडाला जमिनीपासून १ मीटर उंचीवर ५ ते ६ फांद्या योग्य अंतरावर चारही दिशांना विखुरलेल्या स्थितीत वाढतील अशा ठेवाव्यात शक्यतो एका खोडावर झाड वाढवावे. अशा रितीने झाडास आकार देण्यासाठी छाटणी करावी.

आतंरपीके : जमिनीचा मगदुर व ओलीताच्या पाण्याची उपलब्धता लक्षात घेऊन पहीले ३ वर्षे कमी कालावधीची भाजीपाला, हिरवळीची किंवा कडधान्याची पीके घेण्यास काही हरकत नाही. आवळा सावकाश वाढणारे फळपीक असल्याने परिपक्वता व फळधारणा येईपर्यंत पाच वर्षेकालावधी जात असल्याने खरीप हंगामात उडीद, मूग, गवार, चवळी, रब्बी हंगामात हरभरा व पाण्याची सोय असल्यास सुर्यफुल, उन्हाळ्यात भूईमुग, मूग, गवार, टरबुज इत्यादी आतंरपीके फेरपालट करून घेता येतात.

खत व्यवस्थापन : फळ झाडाचे उत्पादन भरपूर मिळण्यासाठी सप्टेंबर ते ऑक्टोबर या महिन्यात प्रत्येक झाडास रासायनिक व सेंद्रीय खते देणे आवश्यक आहे. तक्ता क्र.१ प्रमाणे पुर्ण शेणखत पावसाळ्याच्या सुरवातीस व अर्धे नत्र + अर्धे पालाश व पुर्ण स्फुरदाची मात्रा जून जुलैमध्ये द्यावी व राहिलेली अर्धे नत्र + अर्धे पालाशची मात्रा ऑगस्ट सप्टेंबर मध्ये द्यावी. जानेवारी फेब्रुवारी महिन्यात खतांची शिल्लक मात्रा दिल्यास फायदेशीर ठरते.